

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОГО ФОРМУВАННЯ
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ**

Шеленкова Н.Л.

викладач кафедри психології

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Усяке навчання покликане забезпечити реалізацію трьох основних функцій – навчальної, розвивальної і виховної [1]. У сучасній педагогічній психології прийнято виділяти такі рівні педагогічної майстерності, що забезпечують реалізацію названих функцій навчання, як:

- репродуктивний рівень (відтворення знань у рамках комунікативного обміну інформацією);
- адаптивний рівень (комунікативно-інформаційний обмін з врахуванням індивідуально-психологічних особливостей, тих, кого навчають);
- рівень, що локально моделює знання у межах навчальної дисципліни, що вивчається;
- рівень, що системно моделює знання (оптимізація міжпредметних зв'язків у переломленні на досліджуваній предмет) [2].

Позитивному вирішенню питання про повноцінну реалізацію усіх функцій навчання може сприяти лише п'ятий рівень, що системно моделює особистість, оскільки необхідно, щоб людина ввійшла у систему педагогічного спілкування саме як особистість із усіма її сторонами, властивостями, здібностями і потенційними можливостями, використання і розвиток яких власне і становить мету навчання. І тут домінуючою стороною особистості, як педагога, так і студента виступає не що інше, як ціннісно-смілова сторона людини, її духовність, що є стимулятором повноцінного входження особистості у педагогічний процес [3].

Разом з тим, вузівській підготовці фахівця властива ціла низка специфічних характеристик, а саме:

1. Безособовий характер навчання. Він будується без урахування

індивідуально-психологічних, у тому числі мотиваційних особливостей студентів. Це утруднює побудову цілісної системи професійної підготовки, повноцінного розвитку здібностей і потенціалів студентів, становлення індивідуального стилю, адекватного сприйняття студентом себе, як майбутнього професіонала.

2. Розірваність навчання, практики, професійної підготовки, які виступають у багатьох аспектах як незалежні процеси, у результаті чого надбані знання, вміння і навички виявляються або непотрібними, або не повністю втілюються у практичній діяльності.

3. Відсутність урахування психологічних особливостей адаптаційного періоду. Стан напруженості, властивий цьому періоду, специфічним чином впливає на діяльність, зумовлюючи можливість закріплення дефектних форм діяльності і поведінки.

4. Відсутність цілеспрямованого розвитку внутрішніх засобів самостійної організації студентом життєвої і професійної діяльності, адже саме вони могли б забезпечувати його самостійність як суб'єкта навчальної діяльності і подальше особистісне та професійне зростання.

5. Перевага традиційних форм навчання, перевірених досвідом, але не повністю адекватних новим реаліям роботи сучасного фахівця. Нові форми навчання засновані скоріше на емпіриці, ніж на теорії, що пов'язує мету, зміст, процес і результат.

6. Переважання орієнтації на підготовку фахівців, здатних вирішувати певне коло вже сформульованих завдань. Суспільство має потребу у професіоналах, здатних до самостійного пошуку, визначення та вирішення професійних завдань у контексті більш широкому, ніж власне професійна діяльність.

Вважаємо за необхідне розкрити закономірності формування психологічної готовності, виходячи з професійної діяльності та її включеності до ієрархічної системи інших діяльностей. У підготовці необхідно визначити та врахувати вплив психічних станів суб'єкта на освоєння і реалізацію ним

професійної діяльності. Потрібно виявити роль і можливості самого суб'єкта у формуванні і розвитку свого особистісного і професійного потенціалу при реалізації рефлексивного способу існування.

Підійти до вирішення проблеми формування психологічної готовності можна, вивчаючи матеріали про вивчення процесів оволодіння суб'єктом такою конкретною діяльністю, що поєднує у собі комплекс характеристик, що роблять ці процеси репрезентативними, що дозволяють перенести отримані результати на процеси освоєння інших діяльностей, розділивши загальне і специфічне, інваріантне та варіативне [4]. До них належать: залежність результату від особистісної позиції суб'єкта, від стилю взаємодії її суб'єктів; можливість і необхідність самостійних рішень і особистої відповідальності за них; сполучення предметної діяльності і спілкування; творчий характер діяльності; управління собою та іншими людьми.

Теоретичний аналіз досліджень з психології професійного навчання, досліджень професіоналізму, психологічних аспектів його змісту і становлення, здійснених у нашій країні і за кордоном дозволяє виділити основні підходи до проблеми навчання професіонала. Серед цих підходів можна відзначити такі:

- нормативно-методичний (М.В. Гамезо, Ю.М. Татур, В.М. Соколов);
- комунікаційно-технічний (М.О. Кантеник, О.П. Кузьменков, К.М. Кудрявцев, Л.М. Ланда);
- структурно-логічний (П.Я. Гальперин, В.І. Загвязинський, І.І. Ільєсов, І.Я. Лернер, Н.Ф. Тализіна);
- кібернетичний (Ю.К. Бабанський, В.В. Давидов, Б.П. Єсіпов, М.М. Скаткін);
- суб'єктний (Ю.М. Забродін, О.Д. Глоточкін, Б.О. Сосновський, В.А. Петровський).

Особливе місце посідає підхід до навчання через вирішення студентами конкретних ситуацій – Case study (О.С. Виханський, Д. Коултер, О.І. Наумов, В.М. Ейтингон) [5].

Уцілому, аналізуючи підходи до професійного формування у вищому навчальному закладі, необхідно відзначити розбіжності в його розумінні. Аналізуючи підходи за психологічними цілями, можна виділити і розглянути професійне формування у таких його основних функціях, як:

накопичення знань, вмінь і навичок; тут професійне формування як основну має інформаційну, предметно-змістовну мету (Г.Мюнстерберг, Є.М.Верещагін, Е.Стоуне);

професійне формування як виховання; до основної мети професійного формування включено особистість та її формування через предметний зміст навчання (А.В.Мудрик, Ш.О. Амонашвілі, Г.Лозанов, У.Риверс);

професійне формування як розвиток і покращення здібностей тих, кого навчають (пізнавальних, комунікативних, спеціальних) (М.Г.Каспарова, Дж.Брунер, Е.Мелібруда);

професійне формування як піднесення духовно-морального начала і відродження особистості того, кого навчають (М.І. Семенов, В.О.Пономаренко, В.Д.Шадріков, В.П. Зінченко, І.О. Ільїн, К.Роджерс, А.Маслоу та ін.).

Таким чином, в аналізі професійного формування за параметром цілей педагогічна психологія розглядає широку палітру його функцій – від суто предметно-змістовних до духовно-моральних. Подібним чином розглядається процес професійного формування з погляду основних компонентів його психологічної структури. Розглядаючи процес навчання з погляду основних його планів (рівнів реалізації), виділяють предметний план навчання (Г.О. Китайгородська, М.К. Бородуліна, Н.М. Мініна), мотиваційно-цільовий (М.М. Лапкіна, Н.В. Яковлева, А.К. Маркова, Г. Мюнстерберг), комунікативний (І.О. Кузьмичева, Д. Шейлз, О.О. Маслико), професійний (Є.М. Ільїн, О.М. Лісс, Н.Б. Язикова), ціннісний (Ц. Йотов, М.С. Каган, Н.Б. Шумакова), особистісний (Б.Х. Бгажноков, Б.Ф. Ломов, І.С. Якиманська).

Таким чином, теоретичне дослідження основних підходів до психологічного аналізу професійного формування в процесі навчання та узагальнення його

результатів дозволяють припустити, що у психологічній моделі процесу навчання найбільш суттєвими є три компоненти, а саме: предметний зміст навчання; педагогічне спілкування; особистість того, кого навчають. При цьому педагогічне спілкування є сполучною ланкою між першим і третім компонентами. Предметний зміст навчання є надзвичайно важливим. Саме його визначає державний стандарт освіти. Однак, для сучасної педагогічної психології є очевидним той факт, що навчання немає сенсу, якщо його предметний зміст не став особистісним утворенням того, кого навчають, тобто чинником його професійного формування.

Список використаних джерел:

1. **Корольчук, М.С.** Характеристика етапів професійного розвитку і формування особистості в професійній діяльності: [професіоналізація особистості з початком проф. самовизначення] / Корольчук М.С. // Вісн. Черніг. держ. пед. ун-ту. Сер.: Психол. науки / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – Чернігів, 2006. – Вип. 41. - Т.1. – С.165–168.
2. **Загвязинский, В.И.** Методология и методика дидактического исследования / В.И. Загвязинский. - М.: Педагогика, 1982. – 160 с.
3. **Балл, Г. О.** Духовність професіонала і педагогічне сприяння її становленню: орієнтири психологічного аналізу / Г. О. Балл; за ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Українсько-польський щорічник. – Ченстохова–Київ, 2000. – С. 217–232.
4. **Андрійчук, І.П.** Формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки: дис. канд. психол. наук /І.П. Андрійчук/ Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2003. – 174 с.
5. **Захарова, Л.Н.** Личность и профессия / Л.Н. Захарова. - Н.Новгород, 1997. – 132 с.